

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 657.1

О. В. Харламова

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

СУДЖЕННЯ, ОЦІНКИ І ПРИПУЩЕННЯ У ЗВІТНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Розглянуто сфери застосування професійного судження, запропоновано алгоритм його формування.

Ключові слова: МСФЗ, фінансова звітність, професійне судження, оцінка, припущення.

Рассмотрены сферы применения профессионального суждения, предложен алгоритм его формирования, приведен систематизированный перечень допущений и оценок, применяемых в МСФО-отчетности.

Ключевые слова: МСФО, финансовая отчетность, профессиональное суждение, оценка, допущение.

The paper reviews the spheres of application of professional judgement, suggesting the algorithm for the formation of professional judgement and providing a systematized index of assumptions and estimates implemented in IFRS reporting.

Keywords: IFRS, financial reporting, professional judgement, estimate, assumption.

Концептуальна основа фінансової звітності як базис Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), визначає, що фінансова звітність ґрунтується швидше на оцінках та судженнях, ніж на точних даних [1]. Зазначене обумовлює надзвичайно важливу роль професійного судження для складання МСФЗ-звітності, а точніше високої якості цього професійного судження. Від якості професійного судження залежить і якість (достовірність і правдивість подання) фінансової звітності. Забезпечення високоякісного професійного судження можливе за умови належної компетентності осіб, які його виносять, дотримання професійної етики (поведінки), наявності відповідного інструментарію. Якщо компетентність та професійна етика – суб'єктивні чинники, на які важко впливати ззовні, то відповідний інструментарій – це те, чого потребують особи, наділені правом винесення професійного судження для забезпечення його високої якості.

Проблему професійного судження більше досліджують з погляду аудиту, ніж бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Найбільш ґрунтовні і науково цінні результати досліджень професійного судження в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності висвітлено в працях таких учених як С. Ф. Голов, В. М. Жук, Н. М. Коробова, С. В. Панкова, М. С. Пушкар, Т. А. Рудакова, І. А. Слободняк, Т. М. Сторожук, З. С. Туякова [2–11] та інших. На думку автора, у сфері профе-

сійного судження нерозв'язаними залишаються питання ідентифікації суб'єктів, об'єктів та предмета професійного судження, а також алгоритмізації його винесення.

Мета статті – визначити суб'єкти, об'єкти та предмет професійного судження, розробити алгоритм його винесення та систематизації суджень й оцінок, застосованих у МСФЗ-звітності.

Суб'єктами професійного судження пропонується вважати коло посадових осіб, які отримали відповідно до внутрішніх регламентів право на винесення професійного судження.

Винесення професійного судження має бути довірено конкретному колу посадових осіб, оскільки неперсоніфікованим рішенням притаманний ризик безвідповідальності, тобто винесення професійного судження – це прийняття відповідальності за ці рішення. Надання права виносити професійне судження будь-якому учаснику процесу підготовки МСФЗ-звітності спричинює загрозу некомпетентності рішень. Тому для визначення суб'єктів професійного судження пропонуємо виокремлювати компетентних посадових осіб, яким може бути довірено винесення цього судження.

Посилання у наведеному визначенні суб'єктів професійного судження на внутрішні регламенти передбачає, що в компанії доречно розробляти відповідні критерії відбору осіб, здатних на розгляд управлінського персоналу виносити професійне судження, процедуру документального закріплення цього права, компетенції, у межах яких конкретна посадова особа має право на винесення професійного судження, формат його винесення.

Щойно порушується питання права апріорі розуміється, що право повинне бути закріплено документально. Відтак виникає перший елемент документального забезпечення – наказ (або аналогічний за чином документ), що окреслює коло осіб, які мають право виносити професійне судження. До кола таких осіб доречно включати керівництво та першу лінію топ-менеджменту.

Професійне судження є необхідним за формування облікової політики з питань, не врегульованих відповідними МСФЗ, із забезпечень з виплат персоналу, із застосовуваних ставок дисконтування, методів розрахунку знецінення фінансових активів, класифікації фінансових інструментів та інших питань, що перебувають у компетенції бухгалтерських служб.

Важливо, щоб до кола осіб, які мають право виносити професійне судження, були залучені не лише спеціалісти бухгалтерсько-фінансового сектору, а й інших сфер діяльності компанії, які впливають із предмета професійного судження.

Під предметом професійного судження пропонуємо розуміти оцінки та припущення, що використовуються для складання МСФЗ-звітності. Як на нашу думку, предмет професійного судження, що впливає на фінансову звітність, охоплює різні сфери:

- технічні питання (терміни служби основних засобів, суттєвість технічних оглядів, періодичність капітальних ремонтів, зобов'язання з виведення з експлуатації, гарантійні зобов'язання та зміни у технічних процесах, що впливають на якість продукції тощо);
- юридичні питання (участь у судових процесах та вірогідність їх вирішення, взаємні гарантії, авторські права, ліцензійні відносини, солідарна відповідальність тощо);
- організаційні питання (стратегічні рішення щодо припинення діяльності як

компанії в цілому, так і окремих її підрозділів, реструктуризації, виплат персоналу, створення пенсійних програм та програм участі в прибутках, операції з акціями тощо);

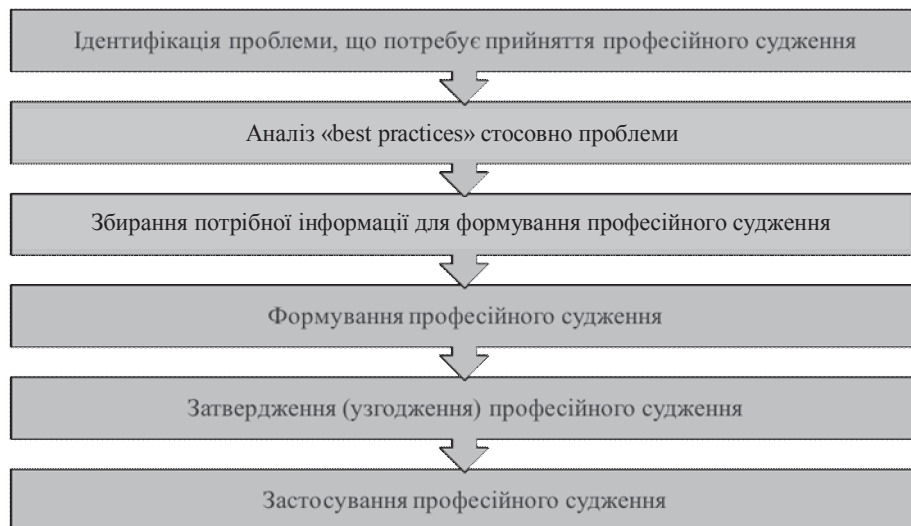
- маркетингові питання (програми лояльності клієнтів, бонусні та дисконтні програми, знижки, що ведуть до багатокомпонентних угод, тощо);

- управлінський облік (управлінські бюджети, які є підставою для розрахунку чистої реалізаційної вартості запасів, що передбачає визначення питомих адміністративних, збутових витрат, а також планованих обсягів реалізації, розрахунку знецінення необоротних активів через встановлення цінності використання, сегментної інформації тощо);

- податковий облік (податкова база активів і зобов'язань, що є підставою для розрахунку тимчасових податкових різниць і відкладених податкових активів та зобов'язань, застосовувана ставка податку на прибуток, її зміни, періоди реалізації податкових різниць тощо).

Отже, задокументоване коло осіб, уповноважених на винесення професійного судження, повинне охоплювати якомога більше різнопланових фахівців, що забезпечуватиме підвищення професіоналізму та ефективності професійного судження, наділяючи його ознакою колегіальності.

Украй важливим є упровадження задокументованих процедур узгодження професійного судження на етапах його формування, винесення та затвердження. У зв'язку з цим пропонуємо застосовувати такий алгоритм формування професійного судження (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм формування професійного судження
(джерело: склав автор)

Відповідно до п. М11 Концептуальної основи фінансової звітності (далі – КОФЗ) [1] фінансові звіти базуються швидше на оцінках, судженнях та моделях, а не на точних описах. Концепції, що лежать в основі таких оцінок, суджень та моделей, встановлено КОФЗ.

Ні в КОФЗ, ні в жодному іншому МСБО чи МСФЗ [1] не дано чіткого визначення термінів «судження» та «припущення».

Поняття «оцінка» визначається у п. 4.54 Концептуальної основи фінансової звітності [1]. Оцінювання (оцінка) – це процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів у балансі та у звіті про прибутки і збитки. Це передбачає вибір певної бази (основи) оцінки.

Застосування облікових оцінок під час складання МСФЗ-звітності обумовлено певним ступенем невизначеності, яка властива господарській діяльності. Як результат – значна кількість статей у фінансових звітах не може бути оцінена точно, а лише попередньо. Попередня оцінка пов'язана із судженням, що базується на найостаннішій наявній достовірній інформації.

Головне припущення КОФЗ – це безперервність діяльності, регламентоване п. 4.1. КОФЗ [1]. Як правило, фінансові звіти складають на підставі припущення, що компанія безперервно діє і залишатиметься такою в осяжному майбутньому. Отже, припускається, що компанія не має ні наміру, ні потреби ліквідуватися або суттєво змусити масштаби своєї діяльності; за наявності такого наміру або потреби фінансові звіти можуть складатися з дотриманням іншого принципу, у такому випадку має розкриватися застосований принцип.

Ні в МСФЗ, ні в КОФЗ не зазначено тривалості періоду, який розуміють під осяжним майбутнім. На практиці найчастіше приймається найближчий період в 1 рік, хоча він може бути і довшим.

Застосування обґрунтованої попередньої оцінки є важливою складовою фінансової звітності і не знижує її достовірності.

Може виникнути потреба переглянути попередню облікову оцінку, якщо змінюються обставини, на яких вона базувалася, або внаслідок нової інформації чи більшого досвіду. Перегляд оцінок не стосується попередніх періодів та не є вправленням помилок.

Ні в МСБО чи МСФЗ, ні в КОФЗ немає чіткої паралелі між судженнями і припущеннями та обліковою політикою, хоча це очевидно. Облікові політики – конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання під час складання та подання фінансової звітності. Тобто це вибір компаній, який ґрунтується, перш за все, на припущеннях і судженнях, тому справедливо вважати, що облікова політика – це концентрація професійного судження та припущень, але останні не обмежуються лише обліковою політикою. Судження та припущення можуть змінюватися, якщо змінюються обставини та з'являється нова інформація, але це не буде зміною облікових політик.

У п. 117а МСБО 1 передбачено розкривати безпосередньо оцінки. Відповідно до цього пункту компанія повинна у стислому викладі суттєвих облікових політик розкривати основу (або основи) оцінки, застосовані під час складання фінансової звітності.

Відповідно до п. 122 МСБО 1 у викладі суттєвих облікових політик або в інших примітках компанія повинна розкривати інформацію також про судження (окремо від тих, що пов'язані з попередніми оцінками), що їх застосовував управлінський персонал у процесі застосування облікових політик суб'єкта господарювання та які мають найсуттєвіший вплив на суми, визнані у фінансовій звітності.

Розкривати інформацію про зроблені управлінським персоналом припущення, що стосуються майбутнього, та інші основні джерела невизначеності оцінки на кінець звітного періоду, які становлять значний ризик спричинити суттєве кори-

гуювання балансової вартості активів та зобов'язань у наступному фінансовому році, вимагається п. 125 МСБО 1. Припущення та інші джерела невизначеності оцінок, інформація про які розкривається, пов'язані з попередніми оцінками, що потребують найважчих, суб'єктивних чи складних суджень управлінського персоналу.

Таблиця 1

Вимоги до розкриття оцінок, суджень та припущень	
Розкриття	Вимоги
Основа (або основи) оцінки	МСБО 1.117. Суб'єкт господарювання повинен розкривати у стислому викладі суттєвих облікових політик: а) основу (або основи) оцінки, застосовані під час складання фінансової звітності; б) інші застосовані облікові політики, що є доречними для розуміння фінансової звітності
Судження (окремо від пов'язаних із попередніми оцінками)	МСБО 1.122. У викладі суттєвих облікових політик або в інших примітках суб'єкт господарювання повинен розкривати інформацію про судження (окремо від пов'язаних із попередніми оцінками), що їх застосував управлінський персонал у процесі застосування облікових політик суб'єкта господарювання та які мають найсуттєвіший вплив на суми, визнані у фінансовій звітності
Припущення, що стосуються майбутнього, та інші основні джерела невизначеності оцінки	МСБО 1.125. Суб'єкт господарювання повинен розкривати інформацію про зроблені ним припущення, що стосуються майбутнього, та інші основні джерела невизначеності оцінки на кінець звітного періоду, які становлять значний ризик спричинити суттєве коригування балансової вартості активів та зобов'язань у наступному фінансовому році

Джерело: склав автор на підставі [1].

Розкривати у Примітках до фінансової звітності оцінки, судження та припущення вимагається майже в усіх чинних МСБО і МСФЗ. Отже, виникає потреба у систематизації суджень, які на думку автора, доречно розділити на припущення і оцінки.

Під припущенням пропонуємо розуміти професійне судження щодо якісних аспектів підготовки фінансової звітності, а під оцінками – професійне судження щодо кількісних аспектів підготовки фінансової звітності.

Перше і головне припущення, з якого починають Примітки, – це заява про основу складання фінансової звітності. Відповідно по п. 16 МСБО 1 «Подання фінансової звітності» компанія, фінансова звітність якої відповідає МСФЗ, має чітко та без будь-яких обмежень зазначити таку відповідність у примітках [1]. Компанія не повинна позиціонувати фінансову звітність як таку, що відповідає МСФЗ, якщо вона не відповідає усім вимогам МСФЗ.

До основних припущень, що повинні бути покладені в основу МСФЗ-звітності, відносять:

- формування облікової політики та її зміни;
- припущення про безперервність;
- критерії визнання елементів фінансової звітності та припинення визнання;
- потребу в перегляді облікових оцінок;
- дату переходу на МСФЗ (МСФЗ 1);
- припущення щодо редакції МСФЗ, яке діятиме на першу звітну дату за МСФЗ (МСФЗ 1);
- застосування добровільних винятків із ретроспективного застосування інших МСФЗ (МСФЗ 1);

- придбання активів чи бізнесу (МСФЗ 3);
- судження, пов'язані з отриманням контролю (визначення покупця, дати переходу контролю) (МСФЗ 3, 10);
- ідентифікацію активів і зобов'язань на час придбання бізнесу (МСФЗ 3);
- класифікацію непоточних активів (або ліквідаційних груп) як утримуваних для продажу або утримуваних для розподілу власникам (МСФЗ 5);
- судження щодо припиненої діяльності (МСФЗ 5);
- характер та рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів та на які суб'єкт господарювання наражається протягом періоду і на кінець звітного періоду, та яким чином суб'єкт господарювання керує цими ризиками (МСФЗ 7);
- компоненти, що відповідають критеріям визнання звітними сегментами (МСФЗ 8);
- класифікацію фінансових інструментів (МСФЗ 9);
- конфігурацію та периметр групи (МСФЗ 10);
- судження щодо спільно контрольованих операцій та спільних підприємств (МСФЗ 11);
- судження щодо контролю та суттєвого впливу (МСФЗ 12);
- основний ринок, звичайність операцій, найвигідніше та найкраще використання нефінансових активів (МСФЗ 13);
- неможливість застосування окремих вимог МСФЗ (МСБО 1);
- згортання статей фінансової звітності (МСБО 1);
- розмежування на поточні та непоточні активи та зобов'язання (МСБО 1);
- ознаки знецінення активів (МСБО 2, 16, 36, 38, 39,40, МСФЗ 9);
- класифікацію подій після звітної дати на кориговані та некориговані (МСБО 10);
- ймовірність того, що буде отримано оподаткований прибуток, до якого можна застосовувати тимчасову різницю, яка підлягає вирахуванню (МСБО 12);
- спосіб, яким суб'єкт господарювання передбачає на кінець звітного періоду відшкодувати або погасити балансову вартість своїх активів і зобов'язань (МСБО 12);
- конфігурацію економічних вигод від основних засобів та нематеріальних активів та її зміни (МСБО 16, 38);
- наявність ознак «комерційності» обміну активами (МСБО 16, 38);
- класифікацію оренди на фінансову та операційну (МСБО 17);
- операції зі зворотною орендою (МСБО 17);
- перехід ризиків і вигод до покупців товарів (МСБО 18);
- очікування щодо дотримання умов за отриманими державними грантами (МСБО 20);
- функційної валюти (МСБО 21);
- судження щодо визнання активу кваліфікаційним, зв'язок кваліфікаційного активу та кредитних ресурсів, дату початку, призупинення та припинення капіталізації витрат на позики (МСБО 23);
- визначення відносин і операцій між зв'язаними сторонами, ознаки «ринковості» угод між зв'язаними сторонами (МСБО 24);
- судження щодо потенційного впливу обставин на «розбавлення» прибутку на акцію (МСБО 33);

- припущення, які відображають найкращу оцінку управлінським персоналом комплексу економічних умов, що існуватимуть протягом решти строку корисної експлуатації активу (МСБО 36);
- склад забезпечень та умов їх визнання (МСБО 37);
- умовні активи та зобов'язання (МСБО 37);
- допоміжні послуги клієнтам, що займають нерухомість, утримувану суб'єктом господарювання, та їх вплив на визнання її інвестиційною (МСБО 40);
- припущення щодо можливості достовірної оцінки справедливої вартості інвестиційної нерухомості, що будується, (МСБО 40) та інші.

Наведений перелік припущень не є вичерпним і на практиці може поповнюватися.

До основних оцінок, що повинні бути покладені в основу МСФЗ-звітності, відносять оцінки щодо:

- суттєвості;
- активів та зобов'язань у «вхідному» звіті про фінансовий стан за переходу на МСФЗ (МСФЗ 1);
- операцій, платіж за якими здійснюють на підставі акцій (МСФЗ 2);
- оцінки активів і зобов'язань на час придбання бізнесу, а також гудвілу (МСФЗ 3);
- справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж непоточних активів (або ліквідаційних груп) як утримуваних для продажу або утримуваних для розподілу власникам (МСФЗ 5);
- періоду продажу непоточних активів (або ліквідаційних груп), класифікованих як утримувані для продажу або утримувані для розподілу власникам (МСФЗ 5);
- кількісної інформації про ризики, що виникають унаслідок фінансових інструментів та на які суб'єкт господарювання наражається протягом періоду та на кінець звітного періоду (МСФЗ 7);
- прибутків або збитків, активів та зобов'язань, що відносяться до звітних сегментів (МСФЗ 8);
- методу оцінки справедливої вартості та результатів його застосування, вхідних даних для методик оцінювання (МСФЗ 13);
- справедливої вартості (МСФЗ 9, 13, 40 та інші);
- чистої вартості реалізації запасів (МСБО 2);
- знецінення запасів (МСБО 2);
- знецінення дебіторської заборгованості (МСБО 39, МСФЗ 9);
- ступеня завершеності робіт за будівельними контрактами, кінцевого результату будівельного контракту (МСБО 11);
- податкової бази активу/зобов'язання (МСБО 12);
- переоцінки невизнаних відкладених податкових активів (МСБО 12);
- ставки оподаткування, яку передбачається використовувати в період реалізації активу чи погашення зобов'язання (МСБО 12);
- термінів корисного використання активів, їхньої ліквідаційної вартості, вартості очікуваного відшкодування (МСБО 16, 38);
- попередньої оцінки витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та віднов-

лення території, на якій він розташований, зобов'язання за якими суб'єкт господарювання бере або коли купує цей об'єкт, або коли використовує його протягом певного періоду (МСБО 16);

- потреби в переоцінці активів, що обліковуються за переоціненою вартістю (МСБО 16, 38, 40);
- багатокомпонентних основних засобів (МСБО 16);
- методів амортизації основних засобів та нематеріальних активів та їх змін (МСБО 16, 38);
- припустимої ставки відсотку за оренди (МСБО 17);
- ступеня завершеності наданих послуг (МСБО 18);
- плинності кадрів (МСБО 19);
- актуарних припущень щодо виплат працівникам (МСБО 19);
- немонетарних державних грантів (МСБО 20);
- валютних курсів (МСБО 21);
- середньозважених відсотків за нецільовими кредитами за капіталізації (МСБО 23);
- базисного та «розбавленого» прибутку на акцію (МСБО 33);
- дострокового або відкладеного визнання доходів і витрат у проміжній фінансовій звітності (МСБО 34);
- суми очікуваного відшкодування для активів (МСБО 36);
- прогнозних грошових потоків (МСБО 36);
- розподілу знецінення в межах ОГГК (МСБО 36);
- забезпечень, умовних активів та зобов'язань (МСБО 37);
- застосовуваних ставок дисконтування та інші.

Наведений перелік оцінок не є вичерпним і на практиці може поповнюватися.

Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити такі **висновки**:

– МСФЗ-звітність базується на професійному судженні, яке включає припущення і оцінки. Припущення є професійним судженням щодо якісних аспектів підготовки фінансової звітності, а оцінки є професійним судженням щодо кількісних аспектів підготовки фінансової звітності;

– суб'єктами професійного судження є коло посадових осіб, які отримали відповідно до внутрішніх регламентів право на винесення професійного судження, а предметом професійного судження є оцінки та припущення, що використовують для складання МСФЗ-звітності і які охоплюють обліково-звітні, технічні, юридичні, організаційні, маркетингові, управлінські та податкові сфери;

– алгоритм застосування професійного судження включає ідентифікацію проблеми, що потребує винесення професійного судження, аналіз кращої практики стосовно проблеми, збирання необхідної інформації для формування професійного судження, формування професійного судження, його затвердження і безпосередньо застосування;

– систематизований у статті перелік припущень і оцінок, що повинні бути покладені в основу МСФЗ-звітності, може розглядатися як практичне керівництво для укладання фінансової звітності, використання якого дозволить підвищити якість облікових політик та розкриття інформації у примітках до фінансової звітності, сприятиме транспарентності фінансової звітності.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в розробленні методичних рекомендацій щодо практичної реалізації алгоритму застосування професійного судження, а також його документального забезпечення.

Бібліографічні посилання

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності // Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408095&cat_id=408093&ctime=1423500775962.
2. **Голов С. Ф.** Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / С. Ф. Голов. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 522 с.
3. **Жук В. М.** Поглиблення сутності предмету бухгалтерського обліку / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 1. – С. 16–23.
4. **Коробова Н. М.** Професійне судження бухгалтера та його місце в організації обліку на сільськогосподарському підприємстві / Н. М. Коробова // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 1. – С. 51–54.
5. **Панкова С. В.** Профессиональное суждение бухгалтера и аудитора: сходства и различия / С. В. Панкова, Е. В. Саталкина // Международный бухгалтер. – 2011. – № 21. – С. 10–15.
6. **Пушкар М. С.** Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.
7. **Рудакова Т. А.** Профессиональное суждение лиц, формирующих финансовую отчетность [Електронний ресурс] / Т. А. Рудакова, Д. Б. Вешагурова. – Режим доступу : <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/3678.htm>.
8. **Слободняк И. А.** Использование профессионального суждения при формировании учетно-аналитической информации бухгалтерской управленческой отчетности / И. А. Слободняк // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2011. – № 2. – С. 53–57.
9. **Сторожук Т. М.** Щодо професійного судження бухгалтера / Т. М. Сторожук // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології організації : зб. наук. праць. – К. : Типографія «ППНВ», 2013. – С. 253–263.
10. **Сторожук Т. М.** Процес формування професійного судження бухгалтера / Т. М. Сторожук // Облік і фінанси = Accounting & Finance. – 2013. – № 4. – С. 75–78.
11. **Туякова З. С.** Классификация профессионального суждения как современного инструментария бухгалтерского учета / З. С. Туякова, Е. В. Саталкина / Вестник Оренбургского государственного университета. – 2010. – № 1(107). – С. 90–97.

Надійшла до редколегії 18.06.2015